

Pravo družb in poslovno pravo

OBLIGACIJE

Splošni del

Šolsko leto 2005/06

doc. dr. Branko Korže

POJEM OBLIGACIJE

- Obligacija je zaveza, ki ustvarja razmerje med dvema strankama, med upnikom in dolžnikom.
- Dolžnik se zaveže upniku nekaj izpolniti – ravnanje dolžnika je lahko aktivno ali pasivno – dati, storiti, opustiti
- Ponavadi so stranke obligacijskega razmerja hkrati upravičenci in zavezanci

VIRI OBLIGACIJSKEGA PRAVA

- Pravni viri – Obligacijski zakonik
- Področni pravni predpisi
- Običaji in uzance
- Sodna praksa
- Morala
- Mednarodni viri

TEMELJNA NAČELA

- Dispozitivna narava zakonskih določb
- Prosto urejanje obligacijskih razmerij
- Enakopravnost udeležencev
- Načelo vestnosti in poštenja
- Skrbnost
- Prepoved zlorabe pravic
- Načelo enake vrednosti dajatev
- Dolžnost izpolnitve obveznosti
- Prepoved povzročanja škode
- Mirno reševanje sporov

OBLIGACIJSKO RAZMERJE

- Z obligacijskim razmerjem se **ustanavljajo, spreminjajo ali prenehajo pravice** in pravna razmerja. Obveznost nastane s sporazumom strank – volja strank se mora ujemati.
- Pogodba je sklenjena, ko se pogodbeni stranki sporazumeta o njenih **bistvenih sestavinah**.

VRSTE OBVEZNOSTNIH POGODB

- Konsenzualne (brezoblične) in oblične
- Realne (stranki ob sklenitvi druga drugi izročita predmet izpolnitve)
- Enostransko in dvostransko obvezne pogodbe
- Odplačne (onerozne) in neodplačne (lukrativne)
- Komutativne (medsebojno ustrezna izpolnitev – izključuje prikrajšanje) in aleatorne (tvegane)
- Pogodbe s trenutno, trajno ali zaporedno izpolnitvijo (v primeru razveljavitve učinek samo za naprej)
- Tipizirane (adhezijske) in netipizirane (poljubne)
- Kolektivne in individualne
- Nominatne (imenske) in inominatne (brezimenske)
- Zložene in mešane pogodbe (več vrst pogodb se zlije v eno)
- Fiduciarni posli (pogodba o zaupanju)
- Dejanska pogodbeno razmerja
- Pogodba na zahtevo državnega organa

STRANKE IN ZASTOPNIKI

- Fizične in pravne osebe
- Zastopanje – direktno (v tujem imenu na tuj račun), indirektno (v svojem imenu na tuj račun)
- Zastopnik mora biti pravno sposoben, ker nadomešča voljo zastopanca
- Pravni temelj: zakon, sodna odločba, pravni posel
- Oblika pooblastila: **pisno**
- Prekoračitev pooblastila – zastopstvo brez pooblastitve (razlika glede odgovornosti zastopanca, v prvem primeru odgovarja, v drugem ne)

VEČOSEBNA RAZMERJA

- Na strani upnika ali dolžnika lahko nastopa več oseb
- Večosebna razmerja so lahko deljena, solidarna ali skupna.
- Tretje osebe kot udeleženci obligacijskega razmerja: pogodbe v korist tretjih, pogodba v breme tretjega

PREDPOSTAVKE ZA SKLENITEV POGODBE

- Poslovna sposobnost
- Soglasje volj
- Možnost in dopustnost
- Obličnost

GOSPODARSKE POGOBE

- **enotna ureditev civilnega in gospodarskega prava v OZ**
- OZ za gospodarske pogodbe določa posamezne **izjeme** in sicer:
- uporaba poslovnih običajev, uzanc, prakse (12. člen)
- položitev pri javnem skladišču (304. člen)
- zastaranje terjatev (349. člen)
- oderuške obresti (377. člen)
- domneva solidarne odgovornosti (394. člen)
- pactum de non cedendo (417. člen)
- določitev kupnine (442. člen)
- rok za grajanje stvarnih napak (461. in 462. člen)
- izročitev večje količine (473. člen)
- vzorčna prodaja (518. člen)
- domneva obresti pri posojilni pogodbi (570. člen)
- domneva solidarnega poroštva (1019. člen)

SPOSOBNOST

- **FIZIČNA OSEBA**
- Popolna poslovna sposobnost (18 let)
- Omejena poslovna sposobnost (od 14 do 18) – šepajoči posel – odobritev zastopnika
- Poslovna nesposobnost (< 14 let)
- Specialna poslovna nesposobnost (za določen pravni posel)
- Deliktna sposobnost (> 7 let)
- **PRAVNA OSEBA**
- Pravna sposobnost (glede poslovnega premeta)
- Poslovna sposobnost (sposobnost po organih)

VOLJA

- **ZMOTA**
- Napake v **predstavi** (pristna) in napake v **izjavi** (nepristna)
- Bistvena in nebistvena
- Pravna in dejanska
- Opravičljiva in neopravičljiva
- Popolna in delna
- Kalkulacijska (izračun podatkov) in demonstracijska
- Teorije o zmoti – teorija volje in teorija izjave
- Tipični primeri zmot (v osebi, v predmetu, v lastnosti, v pravnem naslovu, v poslovnem temelju)

- **PREVARA** - Naklepno ravnanje – sankcija izpodbojnosti in odškodninske odgovornosti
- **GROŽNJA** – strah, povzročen z nasiljem ali grožnjo, sankcija enaka kot pri prevari
- **NERESNIČNA VOLJA** – neresna izjava (**fikcija**), mentalna rezervacija, **simulacija** (navidezni posel), nedoločna izjava volje-
posel ne nastane
- **NAČINI IZJAVE** – **izrecno, molče, konkludentno**

MOŽNOST IN DOPUSTNOST

- Nemožnost je dejanska, izpolnitve ni mogoče opraviti
- Nemožnost je lahko objektivna ali subjektivna
- Nemožnost je lahko začetna ali poznejša
- Nanaša se lahko na predmet pogodbe, lastnosti, kraj in čas izpolnitve, kavzo, osebne okoliščine
- Sankcija – neveljavnost, izjemoma tudi odškodninska odgovornost

DOPUSTNOST

- Pravna nemožnost izpolnitve – kršitev kogentnih (prisilnih) predpisov
- Nedopustnost v predmetu, zaradi varstva javnega interesa, v kavzi, nagibu, moralna nedopustnost, delna nedopustnost
- Sankcija – ničnost ali izpodbojnost pravnega posla – posledice – kondikcija
- Konvalidacija, konverzija
- Posebni primeri nedopustnosti: čezmerno prikrajšanje, oderuštvo

OBLIKA

- Namen je varstvo veljavnosti pogodbe ali zaradi zagotovitve dokaza
- Predpostavka samo, če zakon tako določa ali se o tem dogovorita stranki
- **Vrste:** pisna, pred javnim organom (notar), javna knjiga (registracija), potrditev po organu (odložni pogoji), realni kontrakti
- **Posledice:** neveljavnost, izpodbojnost, neiztožljivost, odškodninska odgovornost, konverzija, konvalidacija

NASTANEK OBVEZNOSTI

- Pogodba je sklenjena, ko se izjavi strank krijeta – krije se ponudba (oferta) in sprejem ponudbe (akcept)
- Čas in kraj sklenitve pogodbe
- Ponudba – učinek, do kdaj veže, oblika
- Akcept – akcept s predlogom spremembe – nova ponudba
- Molk naslovnika
- Predpogodba - predpostavke

ENOSTRANSKI OBVEZNOSTNI POSLI

- Ustvarijo obveznost v breme osebe, ki izjavi voljo, da se zaveže
- Javna obljuba
- VREDNOSTNI PAPIRJI

ODŠKODNINSKE OBVEZNOSTI

- Odškodninska obveznost je obveznost stranke, da poravna škodo, **za katero je odgovorna**. Kot škoda se šteje samo tisto, kar je pravno priznano.
- Poslovna in neposlovna odškodninska odgovornost – unitaristični pristop

PREDPOSTAVKE ODŠKODNINSKE ODGOVOR.

- Nedopustno škodljivo dejstvo (dogodek)
- Nedopustna škoda (pravno!)
- Vzročna zveza med dogodkom in škodo
- Odgovornost

NEDOPUSTNO ŠKODLJIVO DEJSTVO

- Dogodek ali ravnanje
- Aktivno ali pasivno ravnanje – dokazno breme
- Za nedopustno dejstvo gre, če storilec **prekrši pravno normo**, ki varuje kakšen **zavarovani interes** oškodovanca
- Splošno pravilo – *neminem laedere*
- **Izključitev nedopustnosti** – silobran, poseg državnih organov,
- **Poseben primer**: ravnanje dopustno, škoda ne (skrajna sila, poseg upravnih organov, razlastitve) v teh primerih mora poškodovalec plačati primerno odškodnino

ŠKODA

- Škoda je **vsako prikrajšanje**, ki nastane zaradi posega v pravice ali pravno zavarovane interese
- Premoženska – nepremoženska (moralna)
- Škoda mora biti resnična
- Neposredna – posredna škoda

VZROČNA ZVEZA

- Zveza med dogodkom, za katerega je stranka odgovorna in posledicami tega dogodka, ki pomeni škodo
- Različne teorije (naravna vzročnost, relevantna vzročnost – enakost pogojev, kreativna in adekvatna vzročnost, predvidljivost, ratio legis)
- Direktna in indirektna vzročnost
- Dokazno breme na strani tistega, ki je dolžan dokazati obstoj škodnega dejanja

ODGOVORNOST

- Da je stranka odgovorna, mora biti **sposobna** (fizične osebe – prištevnost, pravne osebe – po organih, ti nastopajo kot pravna oseba, ne kot zastopniki)
- **Vrste:** krivdna in objektivna
- **KRIVDNA:** naklep (direkten, eventuelen), malomarnost (težka oziroma huda, lahka, zelo lahka), krivda strokovnjakov
- **OBJEKTIVNA:** odgovornost ne glede na krivdo – dokazno breme je obrnjeno

ODŠKODNINA

- **Vrste:** restitucija, ekvivalenca, satisfakcija
- **Odmera:** ne večja od resnične škode, vpliv časa na odmero, notranje okoliščine, zunanje okoliščine, odmera bodoče škode – **izgubljeni dobiček**
- **Oblike:** enkratni znesek, renta
- **Zastaranje:** 3 leta (relativni rok) 5 let (absolutni rok)
- Razmerje med zahtevki iz istega dejanskega stanja

OBOGATITVENE OBVEZNOSTI

- Stranka, ki škode ne zakrivi, jo je kljub temu dolžna povrniti
- Vrste: gestija, kondikcija, verzija

UČINKI OBVEZNOSTI

- Izpolnitev je naravni način prenehanja obveznosti. Z izpolnitvijo preneha obveznost, ne pa obveznostno razmerje (če kdo drug plača upniku namesto dolžnika – vstop v terjatev)
- Izpolnitev je pravni posel ali pravno dejanje
- Kraj in čas izpolnitve (nebistven, bistven – **fiksni** posli), način izpolnitve
- Kršitev obveznosti: objektivne (odstop od pogodbe, zamudne obresti, nadomestna izpolnitev) in subjektivne (odškodninski zahtevki)

DOLŽNIKOVA ZAMUDA

- Izpolnitev
- Odškodnina
- Prehod nevarnosti
- Zamudne obresti
- Odstopno upravičenje
- Zasledovalna pravica
- Dospelost zastavne pravice
- Prenehanje: izpolnitev, nemožnost izpolnitve

UPNIKOVA ZAMUDA

- Kršitev sodelovalne dolžnosti
- Prehod nevarnosti
- Zamudne obresti prenehajo teči
- Oprostilna dejanja (polog na sodišču, hramba)
- Odstopna pravica
- Povračila

NEPRAVILNA IZPOLNITEV

- Jamčevanje za napake – stvarne in pravne
- Jamčevalni zahtevki (stvarne napake):
 - razveljavitev pogodbe
 - zmanjšanje kupnine
 - zamenjava spolnitve z napako za drugo spolnitev brez napake
 - poprava spolnitve oziroma poprava napake

PRAVNE NAPAKE

- Kadar obstaja v zvezi z izpolnitvenim predmetom **pravice tretje osebe**, ki jo lahko **uveljavlja proti pridobitelju** in ki izključuje, zmanjšuje ali omejuje pravico kupca
- Jamčevalni rok **1 leto**
- **Sankcije**: zahteva po oprostivni stvari ali zahteve – če ne, je pogodba razdrta po zakonu – odškodninski zahtevek
- **Jamčevanje na podlagi garancijskih izjav**
- **DRUGI PRIMERI NAPAK V IZPOLNITVI**:
- Nemožnost izpolnitve, za katero stranki nista odgovorni – razveljavitev pravnega razmerja
- Clausula rebus sic stantibus

PRENOS OBLIGACIJ

- Odstop terjatve (cesija)
- Prevzem dolga
- Nakazilo (asignacija)

UTRDITEV OBVEZNOSTI

- Poroštvo
- Zastava
- Kavcija (varščina)
- Pridržna (retencijska pravica)
- Ara in odstopnina
- Pogodbena kazen (penali)
- Predujem (avans)
- Pripoznanje dolga
- Pridržek lastninske pravice

SPREMEMBE OBVEZNOSTI

- Poravnava (transakcija)
- Zastaranje
- Stečaj

PRENEHANJE OBVEZNOSTI

- Po volji strank (pobot, sodna položitev, samopomočna prodaja, razveze z opcijo)
- Brez volje strank (združitev-confusio, prenehanje subjektov obveznosti, prenehanje upnikovega interesa)
- Prenovitev (novacija)
- Odpust dolga
- Razveljavitev (odprava pogodbe)

VREDNOSTNI PAPIRJI

Funkcije vrednostnih papirjev:

- kreditna sredstva
- instrumenti negotovinskih plačil
- kot podlaga za zbiranje sredstev
- kot instrumenti za pospeševanje cirkulacije blaga
- kot instrumenti za financiranje
- kot instrumenti za urejanje količine denarja v obtoku itd.

Temeljni pravni viri:

- Obligacijski zakonik
- Zakon o gospodarskih družbah
- Zakon o menici
- Zakon o nematerializiranih vrednostnih papirjih
- Zakon o trgu vrednostnih papirjev
- Zakon o čeku

Splošna definicija vrednostnega papierja

Vrednostni papir je pisna listina, s katero se izdajatelj (trasant) zaveže, da bo zakonitemu imetniku te listine izpolnil na listini zapisano obveznost.

Bistvene sestavine vrednostnega papierja

1. označba vrste
2. firma in sedež (priimek in ime ter prebivališče)
izdajatelja
3. firma in sedež (priimek in ime ter prebivališče) osebe, na katero se glasi (oziroma ki ima pravico odrediti na koga se nanaša oziroma označbo, da se nanaša na prinosnika)
4. navedbo obveznosti
5. kraj in datum izdaje (serijsko številko)
6. podpis izdajatelja (faksimile izdajatelja pri serijskih)

Vrednostne papirje razvrščamo:

1. po vsebini v papirju utelešene pravice

- obveznostno pravne kot so čeki, menice, obveznice, blagajniški zapisi, komercialni zapisi in certifikati
- stvarnopravni vred. papirji , v katerih je utelešena stvarna pravica na določenem blagu kot je to skladiščnica
- družbeniški vred. papirji kot je delnica

2. po načinu določitve nosilca pravice iz vrednostnega papirja

- imenski, ki se prenašajo s **cesijo (rekta)** ali **po odredbi – (ordrski)** – s polnim indosamentom, bianko indosamentom ali z indusamentom na prinosnika in
- prinosniški, na katerih ni naveden upravičenec (z izročitvijo) kot so obveznice ali ček na prinosnika

Abstraktna narava vrednostnih papierjev

- med dolžnikom in prvim pridobitnikom vrednostnega papirja je razmerje le formalno abstraktnost,
- medtem ko pa je razmerje med izdajateljem vrednostnega papirja in med poznejšim pridobitnikom materialno abstraktno